

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2022.6>**А. Манжула,**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПРИ ВИРІШЕННІ СПОРІВ ЩОДО НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї

Постановка проблеми. Однією з вимог повноправного членства України в Європейському співтоваристві є докорінна перебудова правової системи на засадах демократії, справедливості, визнання людини як найвищої соціальної цінності, відповідності європейським і міжнародним правовим стандартам. Водночас слід зазначити, що в останні десятиліття громадськість все більше звертає увагу на поняття «відновне правосуддя», «медіація» чи «примирення».

Причому зазначені терміни знайшли своє закріплення у численних нормативних актах різних організаційних структур і європейського, і світового рівня. Сьогодні доводиться констатувати, що доволі високий рівень конфліктної напруженості в сучасному українському суспільстві загалом притаманний спорам юридичного характеру. Традиційне змагальне вирішення спорів за допомогою правосуддя нерідко сприяє загостренню юридичних конфліктів і припинення загальних відносин сторін. Існуючі проблеми судової системи досить часто призводять до значних втрат сторонами сил, часу і коштів, та завантаженості судів значною кількістю справ, а підсумкове судові рішення, як правило, не влаштовує як мінімум одну зі сторін спору, що обумовлює труднощі при його виконанні. У зв'язку з цим видається цінним звернення до альтернативної (нею-

рисдикційної) форми припинення юридичних спорів і використання примирних процедур, з-поміж яких особливе місце займає медіація, зокрема і у справах щодо домашнього насильства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика домашнього насильства постійно перебуває у сфері наукових інтересів учених, зокрема: А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировської, А. К. Виноградової, Л. М. Сукмановської, І.В. Ковбас, Н.С. Сидоренко, О.В. Опоненко.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей застосування медіації в адміністративному судочинстві при вирішенні спорів щодо насильства у сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна відповідальність, яка виконує роль не лише реагування на протиправну поведінку, а й як метод загальної та специфічної профілактики, впливає на забезпечення прав потерпілих та коригування поведінки особи, яка вчиняє насильство. Притягнення до адміністративної відповідальності регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення і відбувається за правилами, визначеними в ньому. Але Закон України «Про медіацію», як слідує з його змісту, поширює свою дію на провадження у справах про адміністративні правопорушення. А отже, механізми медіації також

будуть застосовні при розгляді справ про домашнє насильство [1].

Закон «Про медіацію» визначив правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Медіація – це процес переговорів, який є добровільним і може бути припинений у будь-який час, а сторони самостійно шукають рішення та можуть впливати на результат.

Медіація є ефективним інструментом вирішення спорів, в тому числі і в адміністративному судочинстві щодо насильства у сім'ї. Медіація полягає у взаємодії сторін, що має на меті вирішення спору за допомогою незалежного третього лица – медіатора.

Медіації притаманні такі особливості: по-перше, переговори проводить третя особа із спеціальною підготовкою – медіатор. По-друге, процедура медіації має особливу структуру, яка відкриває можливості спільного знаходження взаємовигідного рішення. І по-третє, на відміну від класичного судового розгляду, медіація не обмежується предметом спору [1].

Особливість суб'єктного складу справ про домашнє насильство є наявність потерпілої сторони, яка зазнала фізичного, психологічного чи економічного насильства. Потерпіла сторона не повинна вести переговори та домовлятися про свою безпеку, а тим паче йти на якісь поступки в межах переговорів. Принцип медіації – рівність сторін переговорів та пошук домовленостей, компромісу між ними є несумісним у випадку, коли сторонами являються потерпіла та кривдник. Потерпіла, з її вразливістю, не може виступати у вирішенні таких справ нарівні з кривдником. Крім того, наслідки перенесеного насильства можуть мати тривалий характер (страх, приниженість, сором, відчуття

тривоги), а переговори сприятимуть загостренню таких негативних відчуттів. Обговорення насильства в процесі медіаційних переговорів є неприпустимим.

Позиція несумісності застосування медіації у справах щодо домашнього насильства закріплена у частині 1 статті 48 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами – «Заборона обов'язкового застосування до процесів або винесення вироків альтернативного вирішення»: Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для заборони на обов'язкові альтернативні процеси з вирішення спорів, у тому числі посередництва та примирення, стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції [3].

Неприпустимість застосування медіації до справ пов'язаних з насильством відображена і в Державному стандарті соціальної послуги посередництва (медіації), затвердженому наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 № 892, абзац 2 п.2 розділу 1: «Соціальна послуга в частині проведення медіації не застосовується між потерпілою особою та особою, яка вчинила правопорушення або злочин, у випадках насильства у сім'ї, торгівлі людьми, жорстокого поводження з дітьми» [6].

Закон «Про медіацію» поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі у справах про адміністративні правопорушення (ст. 3), а можливість її застосування не обмежується лише стадією судового врегулювання суперечки, а продовжується на будь-який етапі судового розгляду, навіть на процес виконання рішення. Суддя має право

звертати увагу сторін на можливість проведення процедури медіації на всіх стадіях судового розгляду справи, проте заборонено рекомендувати конкретного медіатора, порушуючи таким чином принцип незалежності [2].

Таким чином, чинне правове регулювання не забороняє використання медіатора в судовому процесі при розгляді справ про адміністративні правопорушення, але прямого регулювання такої можливості немає. Водночас, після ухвалення такого закону та враховуючи, що КУпАП був прийнятий ще за радянських часів, вкрай необхідно доповнити Кримінально-процесуальний кодекс новими положеннями, які б враховували процедури медіації. Так само, як і ввести відповідні зміни до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо проведення медіації задля запобігання та протидії домашньому насильству. Це б допомогло забезпечити комплексний підхід до подолання домашнього насильства, надання допомоги постраждалим особам та забезпечило найбільш ефективне відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством.

Ми вважаємо, що медіація може бути використана у справах, де сторони сперечаються про насильство у сім'ї, а саме, у справах про насильство в сім'ї, домашнє насильство, а також у справах про порушення прав дитини.

На наш погляд, є можливим і доцільним застосовувати медіацію на всіх стадіях та етапах запобігання та протидії домашньому насильству. Проілюструємо такий підхід.

По-перше, медіація можлива після виникнення конфлікту та до або після винесення термінового заборонного припису органами Національної поліції, а також після взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи в порядку та з підстав, передбачених ст. 26 та ст. 27 Закону України «Про

запобігання та протидію домашньому насильству». Медіаційні процедури могли б запроваджуватися і проводитися за допомоги кризових центрів, утворених місцевими державними адміністраціями, та органів опіки та піклування, як спосіб запобігання домашньому насильству.

По-друге, під час розгляду адміністративної справи за ст. 173-2 КУпАП. Так, за клопотанням правопорушника або постраждалої сторони учасники провадження могли б звернутися до незалежного медіатора для максимального дотримання порозуміння та вирішення конфлікту.

За такої ситуації це не призведе до звільнення правопорушника від відповідальності за діючим законодавством, але дозволить сторонам конфлікту прийти до порозуміння і можливо в подальшому усунути причини, які викликали насильство, а суду це надасть можливість при визначенні покарання призначити менш суровий його вид та розмір. Задля вирішення на стадії судового розгляду справи про адміністративне правопорушення питання про можливість проведення медіаційної процедури суддя може відкласти розгляд справи.

По-третє, медіація може застосовуватися на стадії виконання судового рішення. Так, згідно ст. 39-1 КУпАП у разі вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» чи Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Направлення кривдника для проходження корекційних програм (реабілітаційних заходів),

відповідальними за виконання яких є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування (ст. 28 Закону України «Про запобігання та протидію насильства в сім'ї») також є заходом впливу на правопорушника-кривдника, в рамках якого можливо провести медіаційні переговори і укласти угоду, як то передбачено ст. 21 Законом України «Про медіацію» з метою більш впевненого закріплення результату протидії насильству і попередження повторення такого насильства в майбутньому [1].

Висновок. Впровадження інституту медіації дозволить мати можливість використовувати альтернативний спосіб вирішення конфлікту, у якого, порівняно із судовим розглядом справи, набагато більше переваг для сторін. А у випадку застосування медіації в адміністративному механізмі протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству – це дозволить більш ефективно запобігати та протидіяти такому суспільному явищу.

Використання медіації у вирішенні спорів щодо насильства у сім'ї може сприяти вирішенню конфліктів. Політика держави та її законодавчі акти повинні забезпечити виправдані, відповідальні та зважені процедури вирішення справ щодо домашнього насильства, виключення в даних категоріях обов'язковості проведення досудового врегулювання спору шляхом медіації, пріоритет захисту прав та інтересів постраждалих осіб, їх особиста та суспільна безпека.

У статті досліджено застосування медіації в адміністративному судочинстві при вирішенні спорів щодо насильства у сім'ї. Наголошено, що медіація є ефективним інструментом вирішення спорів, в тому числі і в адміністративному судочинстві щодо насильства у сім'ї. Зазначено, що медіація полягає у взаємодії сторін, що

має на меті вирішення спору за допомогою незалежного третього лиця – медіатора.

Визначено, що медіація може бути використана у справах, де сторони сперечаються про насильство у сім'ї, а саме, у справах про насильство в сім'ї, домашнє насильство, а також у справах про порушення прав дитини.

Наголошено, що основною метою медіації є досягнення згоди між сторонами, що дозволяє уникнути довготривалих та витратних судових процесів, а також відновити взаємозв'язки між сторонами та забезпечити позитивні зміни в поведінці. У процесі медіації медіатор допомагає сторонам спілкуватися між собою, вислуховувати думки та погляди іншої сторони, з'ясовувати їхні потреби та інтереси, а також допомагає сторонам знайти спільне рішення, що задовольняє їхні потреби.

Зазначено, що медіація є добровільним процесом, тому сторони мають можливість вільно обирати, чи брати участь у ньому, а також в будь-який момент зняти свою згоду на участь у медіації. Крім того, всі дані, що були розкриті під час медіації, є конфіденційними та не можуть бути використані у судових процесах.

Зроблено висновок, що можливим і доцільним є застосування медіації на всіх стадіях та етапах запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема наголошено, що впровадження інституту медіації дозволить мати можливість використовувати альтернативний спосіб вирішення конфлікту, у якого, порівняно із судовим розглядом справи, набагато більше переваг для сторін. А у випадку застосування медіації в адміністративному механізмі протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству – це дозволить більш ефективно запобігати та

протидіяти такому суспільному явищу.

Ключові слова: насильство у сім'ї, адміністративне судочинство, медіація, судовий процес, конфлікт, правопорушення, протидія насильству.

Manzhula A. The use of mediation in administrative proceedings in the resolution of disputes regarding violence in the family

The article examines the use of mediation in administrative proceedings in the resolution of disputes regarding family violence. It was emphasized that mediation is an effective tool for resolving disputes, including in administrative proceedings regarding domestic violence. It is noted that mediation consists in the interaction of the parties, which aims to resolve the dispute with the help of an independent third party – a mediator.

It has been determined that mediation can be used in cases where the parties are arguing about family violence, namely, cases of family violence, domestic violence, as well as cases of violation of children's rights.

It is emphasized that the main goal of mediation is to reach an agreement between the parties, which allows to avoid lengthy and costly court processes, as well as to restore relationships between the parties and ensure positive changes in behavior. In the process of mediation, the mediator helps the parties to communicate with each other, listen to the thoughts and views of the other party, find out their needs and interests, and also helps the parties to find a joint solution that satisfies their needs.

It is noted that mediation is a voluntary process, so the parties have the opportunity to freely choose whether to participate in it,

as well as withdraw their consent to participate in mediation at any time. In addition, all information disclosed during mediation is confidential and cannot be used in legal proceedings.

It was concluded that it is possible and expedient to use mediation at all stages and stages of preventing and combating domestic violence, in particular, it was emphasized that the introduction of the institution of mediation will make it possible to use an alternative method of conflict resolution, which, compared to court proceedings, has many more advantages for parties. And in the case of the application of mediation in the administrative mechanism of combating domestic and gender-based violence, this will allow to more effectively prevent and counteract such a social phenomenon.

Key words: violence in the family, administrative proceedings, mediation, court process, conflict, crime, countering violence.

Література

1. Горбунова Я.М., Застосовність законів «Про адміністративну процедуру» та «Про медіацію» в механізмі протидії домашньому насильству. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/46.pdf>

2. Медіація в справах щодо домашнього насильства в контексті Законопроектів «Про медіацію» № 3504 від 19.05.2020 та № 3504-1 від 04.06.2020. URL: <https://jurfem.com.ua/mediatsiya-v-spravah-shcodo-domashnyogo-nasyilstva/>

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, ратифікована Законом № 2319-IX від 20.06.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

4. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р.

ПРОБЛЕМИ ТА СУДЖЕННЯ

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text>

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

6. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації): Наказ Міністерства соціальної політики 12 вересня 2016 р. № 1243/29373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text>

